

Коріятович в своїй грамоті 1403 р. прощає полякам якусь “образу арестування” (offensum arrestationis) й після цього, в другій грамоті дає присягу на вірність польському королю. Але з цього нічого не вийшло. Во всякому разі нічого більше невідомо в цій справі про Федора Коріятовича¹¹¹.

Так чи інакше, але Витовт, коли оправився після Ворскловського розгрому став більш рішуче добиватися, щоби Поділля було повернено до Литви та віддано йому.

[3.5.] Поділля повертається до Витовта 1411 р.

По Грюнвальдському бою (1410 р.), де з'єднані литовсько-польські сили розбили на голову німецьких рицарів, значення Витовта збільшилося й в 1411 р. Ягайло мусів погодитися з домаганнями Витовта й передав йому Поділля і з того часу ця земля залишалася під його владою до самої смерті його, себ-то до 1430 р.

В його володінню було, як Західне Поділля з тими містами, якими володів колись Спитко Мельштинський, так і Східне Поділля з містами Межибожем, Божьким і Вінницею¹¹².

Поділлям управляли Витовтові старости. В Кам'янці сиділи Витовтові старости, яко княжі намісники.

Русько-литовський літопис перераховує таких старост: “на подільських городах Витовт посадив свого старосту Грановського, потім дав Поділля Петрові Монткирдовичу, а потім панові Гідигольду, а коли сему Гідигольду було дано Смоленськ, то на Поділлі Витовт посадив Довгирда, який “старостив” на тих Подільських городах до смерті князя Витовта¹¹³.

¹¹¹ Молчановський, 268.

¹¹² Грушевський, IV-й, 178; Codex Vitoldi, r.402; Длугош, IV, 136.

¹¹³ П(олное) С(обрание) Р(усских) Л(етописей), XVII, 84, 101, 172, 280, 329, 455.

В 1421 році через Кам'янець переїзжав бургунський рицар Гільберт де Лянуа, и гостив у Кам'янецького старости.

“Переїжджаючи з Львова через гірну Русь, – каже він, в своїх записках – добрався я на Поділля до Кам'янця, дуже гарного по свому положенню, котрий належить до того же князя (Витовта – прим. Ю. С.); тут я найшов старосту Подільського по назві Гідигольда, який мене приняв з великою учтою дав мені гарні подарунки, давав мені свої страви и смачні обіди”¹¹⁴.

За часи цього другого володіння Витовта Поділлям трохи припинився поступ полонізма на цю країну.

Витовт роздавав на Поділлю землі, або Русько-Українцям, або Литовцям з умовою заселяти землі і відбувати військові обов'язки. З тих особ, що одержали при Витовті землі, утворилася пізніше верства землян українських православних. Може з наміром вихопити з польських рук землі було викуплено Витовтом великі маєтки Петра Шафранця – Сатанівську и Зіньківську волості, про що вже говорилося.

Розуміється, таке положення Витовта відносно земельних надань було дуже небажано Полякам, особливо тим, що прибули на Поділля в попередні часи. Є відомости, що Подільські Поляки не хотіли коритися Витовтові, коли до нього перейшло Поділля в 1411 р., і Ягайло мусів два рази – в 1414 и 1418 рр. вислати грамоти до Подільської польської шляхти з закликом, щоб вона зложила присягу Витовту. В тих грамотах король пригадує шляхті обов'язки її відносно Польщі, а в грамоті 1418 р. каже, що приналежність Поділля до Литовського князівства є тимчасова і це має тривати тільки до смерти Витовта¹¹⁵.

¹¹⁴ Materialy do dzieow polskich, 419; Полле, Zam(ieczki) Pod(olskie), I, 70.

¹¹⁵ Грушевський, IV, 190.

Земельні надання Витовта за часи цього другого володіння ним Поділлям не всі відомі в історіографії, або, як відомі, то не докладно, без хронологічних дат.

Витовтові надання на Поділля відомі такі.

Коло 1414 р. Витовт дав своєму службовцю Василю Карачевському в дідичне володіння село Семяків у верхів'ї долини Джурджової з лісом Скварном, з ставом, сіножатами, пасіками, дубровами и зо всіми пожитками.

Подлинної грамоти Витовта на це нема, а тільки в латинському тексті вона внесена в грамоту Сигізмунда – Августа 1566 р. по проханню Романа Карачевського. В 1569 р. при провірці Подільських королівських маєтків Карачевські представили грамоту Витовта і комісія признала правдивість Витовтової грамоти¹¹⁶.

Тут дата грамоти Витовта зазначено Брацлав 1386 р., але це не можлива дата. Приблизно хронологічну дату грамоти можна встановити на тій підставі, що свідками при видачі грамоти зазначено: староста подільський [Генрих?]Гедигольд був на Поділля в 1414 – 1422 рр., по таким вказівкам і час видачі грамоти можна зазначити між 1414 – 1422 рр.¹¹⁷. Але М. Грушевський признає привілей Витовта на Семяків фальсифікатом¹¹⁸. Семяків – це тепер село Синяківці Мінковецького р(айону)^{СХХХV}, коло р(і)ч(ки) Ушки, притоки Ушиці, за 12 км. від Дунаєвець^{СХХХVI} на Північний Схід.

1414 р. 1 февр(аля). Витовт видав грамоту Бедриху на два села в Смотрицькій окрузі – Сволочичачи и Верхболванця^{СХХХVII} з записом на них 60 коп подільських півгрошків.

¹¹⁶ Арх(ів) Ю(го) З(ападной) Р(оссии), VIII, I, ст. 1–2.

¹¹⁷ Груш(евський), Бар(ське) стар(оство), 53–55, Молчановський, 320.

¹¹⁸ Бар(ське) стар(оство), ст. 53–55; Історія (України – Руси), V, 97.

Подлинна грамота на пергаменті (10,5 x 16 см) зберігається в архіві гр(афів) Тарновських в Дзикові.

Грамота не має точної хронол(огічної) дати, а тільки февераля 1 – індікта 7. Цей індікт падає на такі роки: 1399, 1414 і 1429. Різні видавці датували грамоту Бедрихе неоднаково. Останній по часу видавець Розов, на підставі палеографічних прикмет, відносить грамоту до 1429 р. Але більшість видавців відносять грамоту до 1414 р. Це більш правдоподібно. Якому Витовт записав [...] 60 кіп. Це певне був той Бедрих, якому кн(язь) Фед(ір) Коріятович в 1392 р. дав чотири села на Поділля, а з 1420 р. виступає в подільських документах його син Николай Бедрих чи Бедрихович, в 1420 р. йому Витовт записав 40 гр. на пустош Плоска.

На підставі того, що в 1420-1424 рр.в подільських документах виступає Николай Бедрих чи Бедрихович, певне син того Бедриха, що одержав села в 1392 р.

Текст грамоти такий: “Мы великий князь Витовть дали есмо сюю нашу грамоту Бедриху што держить от насъ двѣ селищи, одно – Сволочичачи, а другое Верхьболванца оу Смотрицкой волости, на тыи двѣ селищи записали есмо ему сею нашею грамотою шестьдесять копь подольскими полугрошинки, колижь быхомъ хотели тыи двѣ селищи любо сами оузяти оу него или кому приволити быхомъ выкупити, и тогда имѣемъ дати ему за ты двѣ селищи шестьдесять копь тую подольскими полугрошинки по той личбѣ какъ оу Подольи идетъ. А писана оу Турейску в Володимерскомъ. Февераля оу 1 день индикта оу 7”¹¹⁹.

¹¹⁹ Видана грамота: Акты З(ападной) Р(оссии), I. № 22, ст. 32; Головацький, Пам’ятн. в Наук. Сб. 1865 р. №17, ст.197; Протоколы засед(ания) Археогр(афической) Ком(иссии), II, ст.132; Крымскій, Укр(инская) граматака, ст.534; Розов, Укр(аїнські) грамоти XIV – XVст., Київ, 1928, №61, ст.111–113; Фототип(ічний) знімок у Соболевській и Пташинський [...] під №19.

Від Бедриха, що одержав села від вел(икого) Кн(язя) лит(овського) Витовта пішов рід Подільської шляхти Свірців, що володіли в XV – XVII ст. маєтками на Півночі Проскурівщини¹²⁰.

Відносно отих двох сел, що їх було дано Бедриху, не можна певно сказати, що то за села, тільки можна сказати, що вони були на Півночі теп(ерішньої) Проскурівщини. Верхболванець – це село, що було певне у верхів'ї річки Болванця (так іменовали в XV ст. місцевості, напр. в грамотах 1404 р. Ярмолинці (“na riczci Werchusziczci” – верх Ушиці”). Річка Болванець притікає зі Сходу до Заходу на Північно-Заходному кутку Проскурівщини, коло сел. Видави, Брунівки(?), Сорпова, Курник, Заваліск, де ця річка утворює великі, майже суцільні стави. Річка з назвою Болванець була відома й в XVI ст. Існували в XVст. (1493 р.) села Болванець Нижній і Верхній¹²¹.

Верхболванець – село було десь там, де тепер приблизно село Видава або Мочуленці. Трудніше означити місце села Сволочигачі – села з такою назвою тепер нема. Може це теп(ерішне) Волочиски, що лежать недалеко від р. Болванця, по згуках трохи нагадують Сволочигачі.

1420 р. Записано Витовтом 100 грив(ень) Григорію Баговському на с. Малиничі і Свиняче в Кам'янецькому повіті¹²².

Села з такими назвами можна би вказати на Проскурівщині: Малінічі^{CXXXIII} – село над р(і)ч(кою) Самець, коло

¹²⁰ Pulaski, Skice i poszukiwania historyczne, Ser. III, Kraków 1908, ст. 48 і далі.

¹²¹ Молчановський, 131; Арх(ів) Ю(го) З(ападної) Р(оссії), VII, II, ст. 340.

¹²² М. Гр(ушевський, Бар(ське) ст(ароство), ст. 27; Pulaski, III, 128–130 про Баговських.

Проскурова, в 16 км; Свиняче^{СХХХІХ} – може с. Свинна над р(і)ч(кою) Вовком, в 12 км від Проскурова.

Але ці села зазначено в Кам'янецькому повіті – це можна з'ясувати, це скоріш були поселення в Смотрицькому повіту: Баговські в XV ст. мали багато маєтків в своїх роках в Зах(ідному) Поділлі.

1420 р. записано 40 грив(ень) Николаю Бедриху на пустиню Плоска в повіті Смотрицькому¹²³. Плоска – це певне Проскурів, що перше називався Плоскирів, через те, що лежить над р(і)ч(кою) Плоскою. Цей маєток перейшов потому до Свирщів і разом з іншими наданнями Бедриху (Сволочигачі, Верхболванця та ін.) утворили великі латифундії Свирщів XVст.¹²⁴

1422 р. записано 60 гр. шлях(тичу) Янушу на с. Нова Руда^{СХL} в пов(іті) Кам'янецькому – це певне теп(ер) село Руда, що лежить недалеко містечка Жванця¹²⁵.

1424 р. 2 вересня Витовт видав дві грамоти в м. Скалі Мик(олаю) Бедриховичу та Кузю на право обміну маєтками. Подлинні грамоти були написані на руській мові, але вони до нашого часу не дійшли, їх було внесено в підтверджуючі грамоти кор(оля) Жигимунта Августа 1533 и 1553 рр. в польсько-литовській транскрипції і по виписках з Коронної Метрики видано М. Грушевським и К. Пулавським¹²⁶.

¹²³ М. Груш(евський), Барське ст(ароство), 27.

¹²⁴ Pulaski, III, 48; докл(адніше) див. вище про надання Сволочигачі і Верхболванець, 1414 р.

¹²⁵ [М.] Грушевський, Мат(еріали), № XVIII, ст. 21; Бар(ське) ст(ароство), 27.

¹²⁶ М. Грушевський, Матеріали, ст. 22–23, № XIX–XX; К. Pulaski, III, 147–148.

В грамоті Кузю говориться так (наводимо на українській транскрипції): “Ми великий князь Вітольд дали есьмо сію нашу грамоту Кузеві на то, што се зговорили межі собою з Миколаєм Бедриховичем, іж би то їм сели меняти Кузеві з Бедриховичем. Дати би Бедриховичу тіє села: Кудзевці і наше придання Чорний Острів а Микитинці, а у Бедриховича би ему взяти против тому таке три села: Ольховець і Сутрименці а третє село Мілеївці, што маєт од нас в пятидесять гривен, і ми то їм призволили тими селами меняти се, а на потвердження сеї нашої грамоти печать нашу велели есмо привесити, што же їм держати то вічно а ніким непорушно. Писан в Скале в суботу місяца сентембра второго, індикта третєго в лето шесть тысячное девентсетнего тридцять третєго”¹²⁷.

Такого же змісту и друга грамота Бедриховичу.

По цих двох грамотах виходить, що до М. Бедриховича перейшли села Кудзевці, Чорний Острів и Микитинці^{CXLI}, з яких два останні села – це було надання Витовта, (тільки не відомо коли), а до Кузя перейшли села Ольховець^{CXLII}, Сутрименці^{CXLIII} и Мілеївці^{CXLIV}, з яких останнє село було дано Витовтом Бедриховичу з записом 50 гривень (але знов невідомо, коли це було надання).

Село Кудзевці (вар. Kudziewczi, Kudziewi, Kudziew) це, як припускає Грушевський, теперішнє село Кудіївці, або Кудівці на Мурафі, Станиславчикського р(айону) Могилівської окр(уги). Але це далеко від інших сел групи обміну! Це село повинно би бути десь поближче Чорного Острова та Микитинець. Скоріше – це м. Кузьмин, що колись входило до складу маєтків в Свірців, нащадків Бедриха^{128 CXLV}.

¹²⁷ Дату Грушевський виправляє так: З індикт 6933р. властиво відповідає 1425 року, але при вересневім численні се буде вересень нашого 1424, що потверджує й означенне – 2 вересня в суботу.

¹²⁸ Pulaski III, 46.

Про Черноостров нема що говорити, це містечко на Захід від Проскурова, було колись в складі маєтків Свірщів.

Микитинці – тепер таким іменем називається сільце коло м. Михалполя^{CXLVI} над р(і)ч(кою) Вовчком, притоці р. Вовка, але й сусіднє село Загинці або Заїнці^{CXLVII} також називається “Старі Микитинці”. Микитинці – старе поселення, знаходиться в списку Подільських поселень 1493 р., було, колись великим поселенням, навіть показано на мапі Боплана, як місто. Коло Загинець є в лісі велике городище, з яким народ зв’язує різні легенди.

Ольховець – це село Вільховці чи Ольхівці. Ольховець коло Гусятинна.

Мілівці – це може село Мілівці над Збручем, коло Кудринець та Чернокозинець.

Сутроменці – це певне те село Сутерминці, що було дано разом з іншими в 1392 р. Федором Коріятовичем Бедриху, але, що то за село, й де воно було невідомо.

1427 17/IX. Витовтом дано Еську Нешевичу дворище Ярополково пусте з записом 50 гривень подольськими півгрошиками.

Подлинник на пергаміні (13,8 x 20,8 см) зберігається в музею кн(язів) Чарторийських в Кракові, Дул. №361, поступив сюди з архівом Пулавських. Писано полууставом, славяно–українською мовою.

Текст грамоти такий: “Ми великий князь Витовть дали есьмо Еську Нешевичу дворище Ярополково пустое осаживати ему собѣ и распахивати собѣ, а на то дворище записали есьмо ему сею нашою грамотою пять десять гривен подольскими полугрошки, а коли быхомь хотѣли любо сами взяти в него то селище его осаженье и распашь или кому быхомь приволили викупити тогды имаемь заплатити ему пятьдесятъ гривен полугрошки по той личбе какъ оу подольской

земли идеть, а писан в городъ Острозѣ в лѣто после Христова народженья тысяча и чотыреста и 27-є лѣто сентября оу 31 день индикта оу 6”¹²⁹.

Де було то Ярополково селище – невідомо. Грушевський гадає, що може воно було там, де тепер село Нішівці над р(і)ч(кою) Коробцем Яришівського р(айону) на Могилівщині. Бо в тій місцевості в XV ст. загніздився род Нешів чи Нішів – Нішевичів. Там в 1440 р. Гнат Нешевич одержав від короля Владислава III Юрківці (недалеко Могилева), а батько його, або може він сам, шл(яхтич) Неш (пол. Niesz) одержав в 1448 р. пустиню Агдашів разом з річкою Серебрією и її устям. Агдашів – це певне теперешне село Серебря над Дністом при устю р(і)ч(ки) Серебря, або Джуглая¹³⁰.

Приблизно до 1427 р. можна віднести надання Витовтом Кам’янецькій римо-католицькій єпископській катедрі Карчмаровської волости, тепер Корчмарів на Могилівщині^{CXLVIII}, а може й інші маєтки. Грамота Витовта невідома, а тільки це відомо з пізнішої грамоти кор(оля) Яна Альбрехта, виданої в 1498 р. замість згорівших документів¹³¹.

В цій грамоті тут перераховуються біскупські спалені маєтки, якими катедро володіла здавна, по наданню королів. В склад тих маєтків входило багато поселень Зах(іднього) Поділля, як Радянського так і Галицького. Але точно невідомо що іменно дано було Витовтом, бо Витовтової грамоти на це нема.

¹²⁹ Грамоти видавалися: Акты Ю(го)-З(ападной) Россіи, I, №17, 10; Головацький, “Памят.” в Наук. Сб. 1866 р. №38, ст. 56; Розов, Українські грамоти XIV – XVст., Київ 1928, № 59, ст. 108–109.

¹³⁰ Бар(ське) стар(оство), 39.

¹³¹ Грамота 1498 р. – А(кти) Ю(го) З(ападной) Р(оссіи), VIII, 27.

[Можливо серед них:] Хропотова^{CXLIX}, Денківці^{CL}, Ножаківці інакше Войтна^{CLI} – в Смотрицькій окрузі, Корчмарівці^{CLII}, Поповці^{CLIII}, Василівці^{CLIV}, Гавдиківці^{CLV}, Канчинці^{CLVI} і Микулинці^{CLVII} в Ровській окрузі, Пшонна^{CLVIII} в Вінницькій, Манівці^{CLIX} в Брацлавській округах.

Які поселення іменно було дано Витовтом біск(упській) катедрі не відомо. Деякі з тих поселень, що перераховані в грамоті 1498 р., тепер не існують, або тяжко вирішити, що то за поселення.

В Кам'янецькій окрузі згадуються Чернокозинці^{CLX} над Збручем, що були біскупським маєтком до кінця XVIII ст.

Козовиці Теробовельського дек(анату). Це може село Козівка^{CLXI}. Микулинці^{CLXII} те є коло Теробовлі. Воскресенці – Рогатин. Залісся^{CLXIII}. Нівра Велика і Мала. Нівра Велика^{CLXIV} при правому боці Збруча, а Нівра Мала чи Ніверка^{CLXV} на лівому, коло с. Шустовець^{CLXVI}. Михалків^{CLXVII}. Устя Бискуп'є^{CLXVIII}. Пуше^{CLXIX}. Зіньківці^{CLXX} – це коло Кам'янця.

[Ще в] Смотрицькій окрузі Czucz – місто і село Черче^{CLXXI}, яке було біскупським маєтком до 1793 р.

1427 р. було записано Витовтом Івашку Гинковичу на селі Товсте^{CLXXII} в пов(іті) Червоногородському¹³².

1428 р. записано 30 гр(ивень) Николаю Бозі з Бабинець на с. Сапогів^{133 CLXXIII}.

1429 р. записано 30 кіп невідомо кому на с. Гугрин^{CLXXIV} в пов(іті) Червоногородському¹³⁴.

¹³² Бар(ське) ст(ароство), 27.

¹³³ Бар(ське) ст(ароство), 27.

¹³⁴ Бар(ське) ст(ароство), 27.

1430 р. 20 лютого Витовт записав своєму “слузі” Волосу 100 кіп півгрошків руських на селищу Волоска^{CLXXV} и дворищах на р. Калюсі, на Песеч^{CLXXVI} и Кам’яна Куча^{CLXXVII} в пов. Бакотському¹³⁵.

Песеч – це теперешне с. Песець коло Нової Ушиці^{CLXXVIII}.

Кам’яна Куча – це тепер с. Куча над р(і)ч(кою) Калюсом.

Селище Волоска, невідомо, що то за місцевість.

Оце ми вказали земляні надання Витовта, про які маються більш – менш докладні відомості. Але є ще також відомості про Витовтові земельні надання, що мають деякі дефекти: або не мають хронологічних дат, або дати неймовірні, або самі документи підозрілі, або невідомо, які саме маєтки дано Витовтом і т. ін. Або, нарешті, відомості про Вит(овтові) надання ґрунтуються на пізніших свідченнях.

Ми тут, для повноти, вкажемо і такі Витовтові надання.

Про Синяківці див. раніше 1414 – 1422 рр.

В ті часи, коли Карачевські в 1569 р. доказували свої права на свої маєтки, то представили крім грамот Витовта на Княжу Луку и Синяківці, ще грамоту тоже Витовта на село Глібів^{CLXXIX} (що тепер існує за 12 км від Нової Ушиці на Північний Захід), і комісія визнала правдивість Витовтової грамоти. Но грамота на Глібів невідома в історіографії¹³⁶.

Є відомості, що Витовт дав землянам Буцням групу маєтків в середньому Поділлю, але грамоти ніякої на це нема. Про це надання довідуємося з грамоти подільського старости Теодорика (Федора Бучацького 2 апр[еля]^{CLXXX} 1450 р.)¹³⁷.

¹³⁵ Грушевський, Матеріали, № XXII, ст. 24; Бар(ське) ст(ароство), 27.

¹³⁶ Грушевський, Бар(ське) ст(ароство), ст. 53–54.

¹³⁷ Надрукована грамота в Арх(іви) Ю(го)-З(ападной) Р(оссии), VIII, I, 18–19.

В часи боротьби за Поділля Сима і Берло, сини землевласника Васка Буцня, втікли до Валахії через якісь утиски й 1450 р. Бучацький визвав їх на Поділля, розглянув їх земельні документи – надання кн(язя) Витовта и короля Владислава (якого – не вказано, певне Владислава III), и повернув ті маєтки Буцням. Маєтки ці такі: Васківці, Іванківці на р(і)ч(ці) Дерло^{CLXXXI} вище устя, Грушовець над р(і)ч(кою) Мурахвою, Берладка над р(і)ч(кою) Мурашкою, урочище Лядава між річками Лядавою и Примощаницею, Буцнівці й Мордина коло лісу Згар.

Які це села й де вони були?

Васківці – це, може, Івашківці, в 10 км. від Шаргорода на Захід^{CLXXXII}.

Іванківці – місцеположення означено в грамоті 1450 р. при устю Дерло, тепер тут нема того села, а міститься місто Могилів^{CLXXXIII}, заснований в кінці XVI ст. молдавським господарем Ієремією Могилою.

Грушовець – це може тепер село Грушка недалеко від р(і)ч(ки) Мурафи на Схід від Могилева за 12 км^{CLXXXIV}.

Берладки на Мурашці тепер нема, а є село Берлядка, і накше Петрівка^{CLXXXV} недалеко р(і)ч(ки) Немії, коло ж[з](залізничної) ст(анції) Котюжане, Копайгородського району^{CLXXXVI}.

Лядава – урочище між річками Лядава и Примощаницею – тепер с. Буцні на Південь від м. Бара за 12 км^{CLXXXVII}.

Буцнівці и Мордин – це по Побожжю, оба села на стоках (истоках) р(і)ч(ки) Згара.

Буцнівці^{CLXXXVIII} містечко й с. Мордино^{CLXXXIX} – Вовковинецького району. Які з цих сел чи урочищ надано Витовтом і які Владиславом – не відомо¹³⁸.

¹³⁸ Бар(ське) ст(арство), 37–38; Молчановський, 320.

Є історичні вказівки на надання Витовтом земель на Побужжю. В 1505 р. Брацлавський землянин Федько Дашкевич просив короля Александра підтвердити його маєтки, що їх було дано діду його Герману князем Витовтом, але документи на ті маєтки пропали, коли татари напавши забрали жінку, дітей и майно, а решта документів погоріли в Брацлавському замку, коли той замок згорів.

Ті маєтки такі: Кліщово^{CXC}, Шандирево^{CXCI}, Тростянець^{CXCII}, Тивров^{CXCIII}, Волчковці, Нестерівці та селища Ориничі^{CXCIV}, Костини^{CXCV} на р(і)ч(ці) Костиці^{CXCVI}, Збуново, Парубоче на р. Русаві^{CXCVII}, Ленев и Михайлово^{139 CXCVIII}.

З названих поселень можна вказати їх тепер положення на Брацлавщині: Тивров над Бугом, нижче Кліщів на Тиврів р., Шендерев недалеко Буга и Тростянець и Михайлівка Вороновицького р(айону).

Волчковці – це може с. Вовчок Немировський^{CXCIX}.

Нестерівці – це може теж с. Нестерівка коло Тульчина^{CC}.

Названі вище селища – невідомо де були; може це були тільки пустопорожні селища, де потім явилися села з іншими назвами^{CCI}.

Є відомості (Стрийковський), що Витовт дав Східне Поділля (Брацлав, Вінницю, Соколець і Кременець) князю Корибуту – Дмитру Ольгердовичу; ця звістка опирається на ототожненню Корибутового сина Федора з Федьком Несвизьким, що був діячем на Східному Поділлі в 30-х роках XV ст. і називав ті волости своєю батьківщиною. Але те ототожнення дуже непевне, а значить, і звістка про передачу Східнього Поділля Корибуту мильна, але можливо, що ця країна належала батьку Федька Несвизького¹⁴⁰.

¹³⁹ Вол. і Лір., II, 1431.

¹⁴⁰ Груш(евський), IV-й, 168 и 175.

Перераховуючи надання Витовта на Поділля вкажемо ще про надання в Галицькому Поділлю.

Це надане село Печарне^{CCII} над Дністром вище м. Заліщик^{CCIII}, Червоногородської округи; на цей маєток було записано 100 грив(ень), але кому і коли невідомо; відомо тільки, що в 1615 р. при провірці земельних документів власник цього села Петро Хржановський показував люстраційній комісії, *stara summe od s. pameci Aleksandra Witulta ksiezecia grzywien sto Zapisana*¹⁴¹.

Про земельні надання Витовта на Поділля треба за час другого володіння цим краєм зауважити, що землі давалися не “на вічність”, не на віки вічні, не в повну власність, як це було при Ягайлові надання, а на землі, які давалися Витовтом, записувалася певна сума грошей і влада могла викупити той маєток, заплативши за нього ту суму грошей, яка була записана на ньому, це були т. з(вані) заставні держави, бо землі давалися “під заклад” певної суми грошей.

Таким чином землі рахувалися не приватною повною власністю, яка була в заставі, в довгострочній аренді. Часом та аренда давалася доживота, себ-то до кінця життя того, що одержав ту державу, часом на два покоління, на три и навіть чотири.

Таке надання земель більш відповідало земельному державному праву В(еликого) кн(язівства) Литовського^{CCIV}, по якому праву вся взагалі земля належала державі й представнику її великому князю^{CCV}.

З переліку вищезазначених земельних надань Витовта можна помічати, як поширювалася русько-українська колонізація на Поділля, особливо – на Сході.

Розширюючи русько-українську колонізацію на Південнім Сході українських земель, на Поділля Витовт вів безпе-

¹⁴¹ *Zródła dziówe*, V, lustracye Królewsczyzn, Warsz(awa), 1877, ст. 20.

рестанку боротьбу з Татарами, захищав українські землі від татарських нападів. Йому приходилося особливо вести боротьбу на Брацлавщині.

Між иншим в однім документі XVI в. так розказується про один поход против татар за часів Витовта: “вел. Кн. Витовт післав був Богдана Микулинського з військом своїм на Татаре, которого за Брацлавом Татарове убили і уторгнувшись в повіт Брацлавський, шкоди не малые учинили і замок Виницький добувши зпалили і Івана, Богданового сина, з жоною взяли”¹⁴².

На Поділлю взагалі Вітовт продовжував діло Коріятовичів, він же не тільки зміцнював замки, основані тими князями, але закладав нові, особливо на Сході Брацлавщини і тим посував і підсилював русько-українську колонізацію на Брацлавщині в глибину степів, а на самому татарському пограниччю, недалеко від татарських улусів – осадив підручних собі Татар, і це давало йому змогу поповняти свої війська постійними войовниками.

За Витольда згадуються в історичних документах подільські замки Лятичів^{CCVI}, Хмільник^{CCVII}, Караул. Де був замок Караул пок(ійний) історик В. Антонович доказав, що Караул це теперешнє містечко Рашків^{CCVIII} над Дністром на Ольгопільщині. Він вказав городище коло Рашкова, яке має прикмети фортифікації XVст., а власне: на горі, виступаючій над Дністром щовбом знаходиться городище в виді іскривленого чотирикутника обнесеного валом; на трьох кутов(ому) ронделі (бабинці). Місцевість коло того городища – поле з ліском – називається й досі “Караул”.

Антонович подав й документ XVI ст., з якого видно, що тоді було “над річкою Дністром селище Калаур з приселком

¹⁴² Київ(ская) Стар(ина), 1891, X, 15; В. Антонович “Несколько данных о землевладении в Юго-Западной Украине в XV столетии”.

Рашковом”. Замок Калаур згадується в списку городів і замків Вел(икого) Князівства Литовського, першій чверті XV ст., коло 1430 р. В 1442 р. Калаур разом з великою степовою смугою землі було дано польським королем Бучацькому¹⁴³.

Військово – організаційну діяльність Витовт проявляє аж на Побережжю Чорного моря: тут він заснував замки Чорний город^{CCIX}, Качибей^{CCX} та ин.

Мандрівник, про якого ми вже згадували, першої чверті XVст. Гільберт де – Лянуа оповідає, як на його очах подільський староста Гедигольд будував замок десь при усті Дністра, коло Белгорода, себ – то Акермана^{CCXI}. Як каже той подорожник, Гедигольд відправив з Поділля на місце будови замку 12 000 робітників і 400 фур з каменем та деревом, бо по близости не було тих матеріалів, за місяць замок був готовий. Це було в 1421 р. Що то за замок був невідомо, думають що то був Маяк¹⁴⁴.

Мандрівник XVI ст. Броньовський згадує, що на Бугу, між Савранкою і Кодимою були руїни мосту и “бані”, котрі колись були збудовані князем Вітовтом¹⁴⁵.

Тепер на тім місці є село Витольдів Брід^{CCXII}.

Така була військова й колонізаційна діяльність Витовта.

¹⁴³ Київ(ская) Стар(ина), 1896 г., X, 9–14; В. Антонович “Несколько данных о землевладении в Юго-Западной Украине в XV столетии”. Деякі доповнення до цього в рец(ензії) проф(есора) М. Грушевського в “Записках Наук(ового) Тов(ариства) им. Ш(евченка), XVI, ст. 6.

¹⁴⁴ Грушевський, IV-й, 316; Молчановський, 294.

¹⁴⁵ Mart. Bronovii Descriptio Tartariae, 1579 р., р. 818; Груш(евський), IV-й, 315; Молч(ановський), 296 (Кельнське 1595). У Броньовського сказано: “pous lapideus et balneum”. Молчановський переказує balneum словом “склад товарів”, “митниця”.

